

ОСОБЛИВОСТІ МОТИВАЦІЇ КУРСАНТІВ ВИЩИХ ВІЙСЬКОВИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ ДО НАВЧАННЯ ІНШОМОВНОГО ПРОФЕСІЙНО-ОРІЄНТОВАНОГО АУДІЮВАННЯ

У статті розглядаються особливості мотивації курсантів вищих військових навчальних закладів до навчання іншомовного професійно-орієнтованого аудіювання; здійснено аналіз структури мотивації майбутніх офіцерів до оволодіння іноземною мовою, наведено експериментальні дані щодо значущості професійно спрямованого аудіювання для майбутніх офіцерів, характеру ставлення курсантів до оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням.

Ключові слова: майбутні офіцери, професійно-орієнтоване аудіювання, мотивація, структура мотивації, значущість професійно спрямованого аудіювання, характер ставлення до оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням.

Актуальність проблеми. Нова гуманістична парадигма в освіті передбачає формування фахівця, який здатний до співробітництва у будь-якій сфері професійної діяльності, вміє слухати та чути співрозмовника. Розвиток військового співробітництва України з іншими країнами, розширення обміну інформацією у військовій галузі обумовлює зростання ролі іноземної мови у фаховій підготовці майбутнього офіцера. Значну роль у формуванні комунікативної компетентності майбутнього офіцера відіграють уміння професійно-орієнтованого аудіювання. Помітний внесок у дослідження проблеми навчання аудіювання зробили М.Вайсбурд, Н.Слухіна, С.Золотницька, В.Сатінова, Л.Цесарський. Зокрема вимоги до текстів для аудіювання та основні труднощі слухового сприймання висвітлено у працях Н.Слухіної; особливості розвитку аудіативних умінь і навичок – у роботах М.Вайсбурд, систему вправ для навчання учнів розуміння усного мовлення досліджено у працях С.Золотницької. Окремі питання теорії й практики формування аудіативних умінь і навичок знайшли відображення в сучасних дослідженнях Г.Архипова, Г.Бакушевої, І.Зимньої, В.Ільїної, Ф.Ісхакової, Б.Коссова, Г.Чистякової та ін.

Формулювання цілей статті. Мета даної статті полягає у дослідженні мотивів вивчення курсантами ВВНЗ іноземної мови за професійним спрямуванням та оволодіння майбутніми офіцерами професійно-орієнтованим аудіюванням.

Виклад основного матеріалу. У нашому дослідженні ми виходили з того, що мотив – це внутрішнє прагнення особистості до певного виду активності (діяльності, спілкування, поведінки), пов'язане із задоволенням певної потреби [5]. Відповідно до закону Йеркса-Додсона, ефективність діяльності взаємопов'язана із силою мотивації, тобто більш сильне спонукання до дії обумовлює вищу результативність діяльності.

Ми погоджуємось з думкою К. Гуревича, який вважає, що обов'язкова та беззаперечна умова досягнення успіху в діяльності незалежно від загального та розумового потенціалу людини, полягає в позитивній мотивації, у глибокій зацікавленості, у прагненні до досягнення мети цієї діяльності [2, с. 10].

З урахуванням відношення мотиву до змісту діяльності, виокремлюють внутрішні та зовнішні мотиви. Зовнішня мотиваційна система особистості пов'язана з інструментальною діяльністю, зовнішньою системою контролю [4, с. 36], матеріальним та моральним стимулюванням [3, с. 19]. У зв'язку з цим зовнішні мотиви не можуть бути мотиваційною основою повноцінної професійно-орієнтованої мовної підготовки майбутніх офіцерів. На відміну від неї внутрішня мотивація пов'язана із спрямованістю курсанта на самовираження, саморозвиток, самореалізацію [3, с. 19].

Зовнішня і внутрішня мотивація протиставлені одне одному: високий рівень зовнішньої мотивації обумовлює зниження внутрішньої мотивованої активності курсантів.

Вивчення характеру мотивації діяльності курсантів з оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням передбачало діагностику структури мотивації майбутніх офіцерів до оволодіння іноземною мовою, дослідження значущості професійно спрямованого аудіювання для майбутніх офіцерів у процесі їх професійного зростання та самореалізації, вивчення характеру ставлення курсантів до оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням.

Дані про характер мотивації діяльності майбутніх офіцерів з формування у них умінь професійно-орієнтованого аудіювання було отримано за допомогою анкетування, шкалування, спостереження і проведення бесід з курсантами.

Для з'ясування структури мотивації майбутніх офіцерів проводилося анкетування за методикою К. Земфіра в модифікації А. Реана [1], адаптованої відповідно до специфіки дослідження. Використана методика базується на концепції внутрішньої та зовнішньої мотивації. Так, якщо для курсанта пріоритетним є саме спілкування іноземною мовою то домінантною визначається внутрішня мотивація. Якщо мотивами вивчення іноземної мови виступає не зацікавленість курсанта в іншомовному спілкуванні, а інші фактори (прагнення до кар'єрного росту, бажання зайняти престижне місце в суспільстві тощо), можна говорити про відсутність комунікативної спрямованості та переважання у курсантів зовнішньої мотивації вивчення іноземної мови. До окремої групи належать мотиви, які містять часткову комунікативну спрямованість, а знання іноземної мови виступають засобом самореалізації особистості. Мотиви, частково пов'язані з комунікативною спрямованістю та не пов'язані з нею, були віднесені до зовнішньої мотивації.

Під час обробки результатів підраховувалися показники комунікативної спрямованості (КС), часткової комунікативної спрямованості (ЧКС) та відсутності комунікативної спрямованості (ВКС) відповідно до таких ключів [1, с. 280]:

$$КС = \frac{\text{оцінка} - 1 + \text{оцінка} - 2 + \text{оцінка} - 3}{3}, \quad (1)$$

$$ЧКС = \frac{\text{оцінка} - 4 + \text{оцінка} - 5 + \text{оцінка} - 6 + \text{оцінка} - 7}{4}, \quad (2)$$

$$ВКС = \frac{\text{оцінка} - 8 + \text{оцінка} - 9 + \text{оцінка} - 10 + \text{оцінка} - 11}{4}, \quad (3)$$

де КС – група мотивів, які містять комунікативну спрямованість;

ЧКС – група мотивів, які містять часткову комунікативну спрямованість;

ВКС – група мотивів, які не містять комунікативної спрямованості;

оцінка-1 – оцінка-11 – рангове місце мотиву відповідно до табл. 1.

На основі отриманих результатів визначався мотиваційний комплекс особистості, тобто тип співвідношення трьох груп мотивів: КС, ЧКС та ВКС. До найбільш оптимальних мотиваційних комплексів слід віднести співвідношення $КС > ЧКС > ВКС$ та $КС = ЧКС > ВКС$. Найгіршим мотиваційним комплексом є тип $ВКС > ЧКС > КС$.

Під час анкетування респондентам було запропоновано назвати мотиви вивчення іноземної мови під час навчання у ВВНЗ та в порядку значимості для себе визначити їх рангове місце. Результати анкетного опитування подано в табл. 1.

Мотиви вивчення курсантами ВВНЗ іноземної мови професійного спрямування

№	Мотиви вивчення іноземної мови	Кількість балів	ангове місце
1.	Можливість професійно-спрямованого спілкування з носіями мови	37	3
2.	Бажання орієнтуватися в соціокультурному середовищі інших країн	63	10
3.	Можливість розуміти оригінальні аудіо тексти (аудіокниги, радіо/телепередачі, фільми)	57	9
4.	Бажання використовувати знання іноземної мови з метою професійного самовдосконалення та самореалізації	42	4
5.	Участь у миротворчих місіях	65	11
6.	Усвідомлення в себе здібностей до вивчення іноземної мови	50	7
7.	Знання іноземної мови допоможе при роботі на персональному комп'ютері	46	5
8.	Можливість кар'єрного росту та бажання зайняти престижне місце в суспільстві	56	8
9.	Орієнтація на отримання позитивної оцінки та похвали	29	1
10.	Бажання не відставати від однокурсників	31	2
11.	Збереження сімейних традицій	48	6

Аналізуючи табл.1, ми виходили з того, що найбільш важливі мотиви вивчення іноземної мови мають найменшу загальну суму балів (відповідно до їх рейтингового місця), а найменш значущі характеризуються найбільшим загальним балом. З табл.1 видно, що провідними мотивами вивчення курсантами іноземної мови під час навчання у ВВНЗ є орієнтація на отримання позитивної оцінки та бажання не відставати від однокурсників. Важливу роль виконують і такі мотиви, як можливість професійно-спрямованого спілкування з носіями мови, бажання використовувати іноземну мову з метою професійного самовдосконалення та самореалізації. Наведені дані свідчать про переважання в більшості респондентів зовнішніх мотивів або містять часткову спрямованість на іншомовне спілкування під час вивчення іноземної мови.

Ступінь значущості для майбутніх офіцерів володіння професійно-орієнтованим аудіюванням визначалась за допомогою 5-бальної шкали самооцінок. Для цього курсантам було запропоновано оцінити за 5-бальною шкалою значущість оволодіння уміннями професійно-орієнтованого аудіювання для успішного виконання службових обов'язків: 5 балів відповідають оцінці «дуже важливо», 4 бали – «важливо», 3 бали – «скоріше важливо, ніж не важливо», 2 бали – «скоріше не важливо, ніж важливо», 1 бал – «не важливо».

Дані, отримані в результаті опитування, дозволяють зробити висновок, що самооцінка курсантами різних курсів рівня значущості оволодіння уміннями професійно-орієнтованого аудіювання залишається майже незмінною від I до IV років навчання у ВВНЗ: 4,2 бали – I-II курси, 4,7 бали – III-IV курси. Причина такої ситуації, на нашу думку, полягає в недооцінці викладачами вищої школи роботи з формування мотиваційного компоненту діяльності з навчання курсантів професійно-орієнтованого аудіювання і недостатнім врахуванням можливостей занять з іноземної мови (військово-спеціальної мовної підготовки).

Характер ставлення курсантів до оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням вивчався за допомогою опитувальника, в якому їм пропонувалось висловити своє ставлення до формування в себе умінь аудіювання, обравши одну відповідь з кожної групи тверджень.

Орієнтовні питання для визначення ставлення курсантів до оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням наведено нижче:

- Вважаю необхідним докласти усі зусилля для того, щоб навчитись розуміти іншомовне повідомлення при одноразовому прослуховуванні в природному темпі;
- Мені б хотілося навчитись розуміти іншомовне повідомлення при одноразовому прослуховуванні в природному темпі, але це потребує багато часу, якого мені бракує;
- Я буду навчатись розуміти іншомовне повідомлення при одноразовому прослуховуванні тільки якщо з'явиться нагальна необхідність в цьому;
- Я не вважаю за потрібне витрачати власні сили і час на розвиток уміння розуміти іншомовне повідомлення при одноразовому прослуховуванні в природному темпі;

За результатами обробки отриманих відповідей було виділено 4 групи курсантів, які характеризуються різним ставленням до діяльності з розвитку вмінь професійно-орієнтованого аудіювання:

– негативне ставлення – переважає зовнішня мотивація діяльності з оволодіння уміннями іншомовного аудіювання – мотиви уникнення неприємностей чи дискомфорту або вузькоособистісні мотиви;

– пасивне ставлення – з'являється внутрішня мотивація діяльності з оволодіння уміннями професійно-орієнтованого аудіювання, але мотиви мають здебільшого результативну спрямованість: орієнтовані на успіх і досягнення результату;

– позитивно-усвідомлене ставлення – у курсантів виникають стійкі внутрішні мотиви досконало володіти уміннями іншомовного аудіювання, проявляється наполегливість у їх формуванні та самовдосконаленні;

– позитивно-дієве ставлення – мотивація характеризується глибоким усвідомленням необхідності вивчення іноземної мови для якісного виконання службових обов'язків, пізнавальною потребою та відповідальністю.

Результати опитування, проведеного з метою виявлення ставлення курсантів різних курсів до навчання професійно-орієнтованого аудіювання, подані в табл. 2.

Аналіз отриманих результатів дозволяє зробити висновок про те, що для переважної більшості курсантів характерне пасивне ставлення до оволодіння уміннями професійно-орієнтованого аудіювання (в середньому 44,1 % для I–IV курсів). Значна група майбутніх офіцерів (24,3%) негативно ставиться до навчання професійно-орієнтованого аудіювання іноземною мовою.

Таблиця 2

Характер ставлення курсантів різних курсів до навчання професійно-орієнтованого аудіювання (у %)

Ставлення курсантів (190 курсантів)	Курси		
	I-II	III-IV	Сер.значення
негативне	27,1	21,5	24,3
пасивне	46,3	41,9	44,1
позитивно-усвідомлене	14,0	23,4	18,7
позитивно-дієве	10,2	15,6	12,9

Переважає у курсантів пасивного та негативного ставлення до вивчення іноземної мови свідчить про несформованість ціннісного ставлення до іншомовного спілкування, низьку внутрішню мотивацію до оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням та недостатній розвиток пізнавального інтересу.

Аналіз даних табл. 1 дозволяє зробити висновок, що кількість курсантів з негативним ставленням до навчання професійно-орієнтованого аудіювання англійською мовою зменшується від I до IV курсу: I-II курс – 27,1 %, III-IV курс – 21,5%. На жаль, кількість студентів із позитивно-дієвим ставленням до навчання професійно-орієнтованого аудіювання залишається майже незмінною: 12,6 % – I-II курс, 13,2% – III- IV курс. Курсанти пояснюють таку ситуацію переважанням нецікавих текстів, що обумовлює низький рівень інтересу до прослуховування аудіотекстів професійного спрямування, недостатнім використанням активних форм та методів роботи під час вивчення іноземної мови у ВВНЗ та обмеженням можливості застосовувати набуті вміння на практичних заняттях.

Порівнявши відповіді студентів щодо їх ставлення до оволодіння професійно-орієнтованим аудіюванням та значущості умінь іншомовного аудіювання, можна стверджувати, що не існує прямої залежності між самооцінкою значущості умінь професійно-орієнтованого аудіювання та позитивним ставленням до оволодіння даним видом мовленнєвої діяльності. Так, більшість курсантів вважають володіння професійно-орієнтованим аудіюванням важливою і необхідною умовою майбутньої успішної професійної діяльності. Але, на жаль, багато хто з майбутніх офіцерів не бажають докладати власних зусиль для оволодіння вміннями професійно-орієнтованого аудіювання.

Висновки. Отримані результати дозволяють говорити про недостатню вмотивованість діяльності курсантів щодо навчання професійно-орієнтованого аудіювання. Тому подальшого висвітлення потребують питання підвищення рівня мотивації курсантів ВВНЗ до вивчення іноземної мови та оволодіння вміннями професійно-орієнтованого аудіювання.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Бордовская Н. В. Педагогика : учебник для вузов / Н. В. Бордовская, А. А. Реан. – СПб. : Питер, 2001. – 304 с.
2. Гуревич К. М. Индивидуально-психологические особенности школьников / К. М. Гуревич. – М. : Знание, 1988. – 80 с.
3. Морозова О. Учителі і учні: мистецтво діалогу / О. Морозова // Психолог. – № 10. – 2007. – С. 17–20.
4. Чирков В. И. Мотивация учебной деятельности / В. И. Чирков – Ярославль : Изд-во Ярославского гос. ун-та, 1991. – 52 с.
5. Heiland H. Motivieren und Interessieren : Probleme der Motivation in der Schule. / H. Heiland. – Obb : Klinkhardt, 1979. – 93 s.

Рецензент: д.пед.н., проф. Плахотнік О.В., професор кафедри педагогіки, Київський національний університет імені Тараса Шевченка

Анохіна Г.П.

ОСОБЕННОСТИ МОТИВАЦИИ КУРСАНТОВ ВЫСШИХ ВОЕННЫХ УЧЕБНЫХ ЗАВЕДЕНИЙ К ОБУЧЕНИЮ ИНОЯЗЫЧНОМУ ПРОФЕССИОНАЛЬНО-ОРИЕНТИРОВАННОМУ АУДИРОВАНИЮ

В статье рассматриваются особенности мотивации курсантов высших военных учебных заведений к обучению иноязычному профессионально-ориентированному аудированию; проанализирована структура мотивации будущих офицеров по овладению иностранным языком, приведены экспериментальные данные о значимости профессионально-ориентированного аудирования для будущих офицеров, характера отношения курсантов к овладению профессионально-ориентированным аудированием.

Ключевые слова: будущие офицеры, профессионально-ориентированное аудирование, мотивация, структура мотивации, значение профессионально-ориентированного аудирования, характер отношения к овладению профессионально-ориентированным аудированием.

Anokhina H.P.

FEATURES OF THE MOTIVATION OF CADETS OF HIGHER MILITARY EDUCATIONAL INSTITUTIONS FOR FORMATION OF PROFESSIONALLY ORIENTED LISTENING SKILLS

The article deals with the problem of features of motivation of cadets of higher military educational institutions for formation of professionally oriented listening skills. The structure of the motivation of the future officers on mastering a foreign language is analyzed. Experimental data concerning the importance of professionally oriented listening for the future officers in the course of their professional growth and self-actualization are given. The nature of attitude to mastering of professionally oriented listening skills.

Keywords: future officers, professionally oriented listening comprehension, motivation, structure of motivation, importance of professionally oriented listening comprehension, nature of attitude to mastering of professionally oriented listening.